

Міністерство освіти і науки України

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської мови

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ТРАДИЦІЙНІ СЮЖЕТИ І ОБРАЗИ БІБЛІЙНОГО
ПОХОДЖЕННЯ В НОВІТНІЙ ЗАРУБІЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ»**

Виконала: магістрантка 2 курсу,
групи Ang1- M20
спеціальності 014 Середня освіта
(Мова і література (англійська) за
освітньо-професійною програмою
Середня освіта (Англійська мова і
зарубіжна література)
Варфоломєєва Юлія Олександрівна

Керівник: Голубішко І. Ю., кандидат
філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і
зарубіжної літератури

Рецензент: Стахнюк Н. О., кандидат
філологічних наук, доцент, доцент
кафедри слов'янської філології та
загального мовознавства

Кам'янець-Подільський – 2021 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ ТРАДИЦІЙНИХ СЮЖЕТІВ ТА ОБРАЗІВ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	6
1.1 Класифікація традиційного сюжетно-образного матеріалу.....	6
1.2 Основні форми інтерпретації традиційних сюжетів та образів.....	13
1.3 Формування тенденцій біблійного міфологізму в новітній світовій літературі.....	19
Висновок до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ІНТЕРПРЕТАЦІЇ БІБЛІЙНИХ ВІЧНИХ ОБРАЗІВ У ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ РОМАНАХ.....	25
2.1 Апокрифізація традиційних образів у творчості Карела Чапека	25
2.2 Біблійні алюзії в романі Джуліана Барнса «Історія світу в 10½ розділах».....	35
2.3 Інтерпретація образу Понтія Пілата.....	45
2.3.1 Образ Понтія Пілата у романі М. Булгакова «Майстер і Маргарита».....	45
2.3.2 Біблійна традиція образу Понтія Пілата у романі Анни Берне «Спогади Понтія Пілата».....	52
2.3.3 Постать Понтія Пілата у творчості Фрідріха Дюрренматта.....	56
Висновок до розділу 2.....	62
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	66

ВСТУП

Художня література є найбільшим зосередженням культурних констант, історично-систематизованих у формі словесності. У літературознавчій галузі такими константами являються вічні образи. Традиційні, або «вічні», сюжети мають архетипний характер, що слугує міжкультурним маркером передання історичних подій шляхом накладання на вже існуючий сюжет нового літературного забарвлення.

Література ХХ ст. стала відображенням динамічних змін на арені світових подій. Філософсько-етичне, морально-психологічне та соціально-історичне полотно дозволяло розглядати людину як суб'єкта: гнучкого та непостійного. У своїх працях письменники-модерністи часто зверталися до витоків, а саме традиційних образів та сюжетів. Їх інтерпретації не були репродукцією сюжетів-зразків – але повним переосмисленням. Автори заглиблювалися в смислове наповнення образів та доповнювали їх власним світосприйняттям та філософією.

Світоустрій, історичні події та людські долі передавалися з використанням Біблії, яка є невичерпним джерелом образів, сюжетів, тем та слів. Використовуючи канонічні біблійні тексти, письменники змінювали не лише форми інтерпретації, а й цілі та завдання. Вибудовуючи паралелі біблійного періоду і сучасності, автор підкреслює незмінні загальнолюдські цінності (М. Булгаков «Майстер і Маргарита», К. Чапек «Книга апокрифів», Дж. Барнс «Історія світу в 10½ розділах»); пропонує дописування, або ж власний переказ відомого біблійного сюжету з заглибленням в героїв, задля досягнення ефекту психологізму (А. Берне «Спогади Понтія Пілата», Ф. Дюрренматт «Пілат»). Автори обирають центр оповіді та наділяють біблійні образи рисами, які дозволять творити нові оригінальні тексти. Часто біблійні сюжети та образи мають символічне значення, тому проста згадка про них у художньому творі може додати нового звучання.

Застосування традиційних сюжетів та образів біблійного походження зумовлює виникнення нових літературних інтерпретацій, що вказує на **актуальність теми**. Дослідження біблійного сюжетно-образного матеріалу відіграє значну роль у галузі компаративного літературознавства.

Мета дослідження полягає у виокремленні закономірностей функціонування традиційних біблійних образів та сюжетів у літературі XX-XIX ст., визначення основних способів та форм їх інтерпретації.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- дослідити теоретичні аспекти аналізу біблійного сюжетно-образного матеріалу;
- визначити провідні засоби передачі традиційних образів у постмодерністському наративі;
- простежити функціонування біблійних образів крізь авторські інтерпретації;
- визначити деформацію структури та форми біблійних сюжетів у новітній світовій літературі.

Відповідно до мети та завдань дослідження нами були визначені наступні **методи**: теоретичний аналіз літератури, структурно-функціональний аналіз, інтертекстуальний аналіз, компаративний аналіз, порівняння, класифікація. Також у дослідженні використані загальні теоретичні методи такі, як: синтез, абстрагування, дедукція, індукція, узагальнення.

Питанню традиційних сюжетів та образів біблійного походження у літературознавчій галузі присвячено праці О. Веселовського, А. Волкова, В. Будного, А. Нямцу, І. Нусінова, Є. Мелетинського, Г. Фоміної, Л. Комарніцької та ін.

Об'єкт дослідження: традиційні біблійні сюжети і образи у романах Дж. Барнса, Ф. Дюрренматта, А. Берне, К. Чапека, М. Булгакова.

Предмет дослідження: засоби інтерпретації традиційних сюжетів у новітній зарубіжній літературі.

Розглянуто специфіку інтерпретації біблійних сюжетів у декількох постмодерністських романах. Це питання на сучасному етапі компаративних розвідок потребує ретельного дослідження, що підкреслює **наукову новизну дослідження**.

За структурою **робота складається** зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури.

Апробація дослідження розміщена у збірнику наукових праць студентів та магістрантів факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (випуск 14), а статтю «Інтерпретація біблійних образів у новітній зарубіжній літературі» подано до друку.

ВИСНОВКИ

Традиційні сюжети та образи відіграють важливу роль у формуванні та розвитку національних культур. Їхня впізнаваність слугує засобом міжнаціональної спорідненості. Загальновідомі образи піддаються соціальному впливу, зазнають певних трансформацій, підлягають осучасненню та інтерпретації. Кожний період вносить нові світоглядні позиції, проте саме такий процес трансформації сюжетно-образного матеріалу доводить актуальність дослідження ТСО.

Традиційний сюжет є певною мірою моделлю світу, яку автор осмислює по-своєму, викладаючи в готову форму новий зміст.

Біблійні образи беззаперечно займають чільне місце поміж міфологічними, фольклорними, легендарними, історичними та літературними образами. Найбільш впізнаваним є образ Ісуса Христа, Понтія Пилата, Мойсея, Ноя, Ісаака, Марії, Каїна та Авеля, та ін. Біблійні сюжети часто творять інтертекстуальний простір для виникнення нових літературних версій старозавітніх та новозавітніх подій. Біблійний міф закладає основи для філософського осмислення вже відомих подій. Причини, що спонукають автора звернутися до того чи іншого сюжетно-образного матеріалу, являються авторською точкою впливу на читача, де сам читач наново переосмислює традиційний образ, або ж за його стереотипом має уявлення чого очікувати від оповіді. Новітня література розпочала процес активного історіографічного переосмислення біблійних мотивів в інтерпретаційних поданнях.

У сучасній англійській літературі Джуліан Барнс – один з найяскравіших представників постмодернізму, письменник, літературний критик та есеїст, лауреат Букерівської премії. Його роман «Історія світу в 10 ½ розділах» став відомим цілому світу завдяки великій палітрі постмодерністських прийомів та технік, серед яких інтертекстуальна наративна стратегія та інтелектуальна гра з читачем.

Чеський письменник Карел Чапек за допомогою сатири викривав недоліки тодішнього суспільства, розширював межі соціальної фантастики, зосереджував увагу на глобальних проблемах, що стосувалися долі всього людства. У своєму циклі «Біблійні апокрифи» заново відкрив читачам біблійний образ Понтія Пілата, Святого Сімейства та чудес, які чинив Ісус Христос.

Анна Берне – французька письменниця, у своєму романі «Спогади Понтія Пілата» дослідила проблему осмислення Понтієм Пілатом свого рішення щодо Ісуса Христа. Письменниця заново написала біографію прокуратора Юдеї, додавши його спогади та рефлексії.

Михайло Булгаков у своєму подвійному романі розробив складну конструкцію, наклавши теперішнє та минуле. Він зумів передати біблійний сюжет суду Понтія Пілата, пояснивши вчинки найбільш суперечливої біблійної особи.

Фрідріх Дюрренматт у своєму творі «Пілат» неординарно зобразив особистість Понтія Пілата та вказав на його психологічне пережиття тогочасних подій.

В науковому дослідженні розкрито інтерпретації письменників ХХ-ХХІ ст., які перетворили універсальність традиційної форми в неповторний постмодерністський твір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барнс Дж. Історія світу в 10½ розділах. Перекл. з англ. Г. Яновської. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. 352 с.
2. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Москва : Худож. лит., 1975. 504 с.
3. Бердников Л. И. Семь искусств. Культурологические этюды, 2015. №10 URL: <https://litbook.ru/article/8526/> (дата звернення: 20.11.2021).
4. Берне А. Воспоминания Понтия Пилата. URL: https://royallib.com/read/berne_anna/vospominaniya_pontiya_pilata.html#0(дата звернення 28. 11. 2021)
5. Брагинский И. С., Балашов Н. И., Гаспаров М. Л., Гринцер П. А. История всемирной литературы. В 9 т. Т. 1. Москва : Наука, 1983. 584 с.
6. Будний В. В. Порівняльне літературознавство: Підручник В. Будний, М. Ільницький. Київ : Києво-Могилянська академія, 2008, 430 с.
7. Булгаков М. А. Мастер и Маргарита. Москва, 1984. 451 с. URL: <http://www.bulgakov.ru/pdf/Master-i-Margarita.pdf> (дата звернення: 29. 11. 2021).
8. Веселовский А. Н. Историческая поэтика. Москва : 1989.304 с.
9. Волков А. Р. та ін. Традиційні сюжети та образи: Дослідження. Чернівці : Місто, 2004. 445 с.
10. Волков А. Р. Традиційні сюжети та образи (деякі питання теорії). Питання літературознавства, 1995. Вип. 2. С. 3-15
11. Волощук Є. В. У пошуках утраченого гуманізму: нарис про драматургію Фрідріха Дюрренматта. Вікно в світ, 2002. №1 (16). С. 87-98.
12. Гром'як Р. Т., Папуша І. В. Літературознавча компаративістика. Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТДПУ, 2002. 331 с.
13. Дорошина Е. Н. Особенности публицистики Фридриха Дюрренматта: дис. канд. филол. наук: 10.01.10 Москва, 1998. 167 с.

- 14.Дюрренматт Ф. Пилат. URL:
https://royallib.com/read/dyurrenmatt_fridrih/pilat.html#40960 (дата звернення:
30.11.2021)
- 15.Жанри і жанрові процеси в історико-літературній перспективі : колективна
монографія. За редакцією професора О. Кеби.
Кам'янець- Подільський : Аксіома, 2012. 224 с.
- 16.Затонский Д. В. Модернизм и постмодернизм. Мысли об извечном
коловращении изящных и не изящных искусств. Москва : Эпицентр,
Харьков : Фолио, 2000. 259 с.
- 17.Кеба О. В., Комарніцька Л. М. Особливості художньої трансформації
євангельського сюжету про Понтія Пілата у світовій літературі кінця ХІХ –
початку ХХІ століть : монографія. Кам'янець-Подільський : Друкарня, Рута,
2020. 264 с.
- 18.Комарніцька Л. М. Поетикальні особливості сюжету про Понтія Пілата в
українській літературі кінця ХІХ – першої половини ХХ століття в контексті
європейської культурної традиції. Закарпатські філологічні студії.
Ужгород : Гельветика, 2018. Т. 3. Вип. 3. 106-111 с.
- 19.Комарніцька Л. М. Аксиологічні аспекти мотиву провини в літературно-
художніх творах новітньої доби про Понтія Пілата. Наукові праці Кам'янець-
Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні
науки. Випуск 16. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. 220 с.
- 20.Корниенко О. Понтий Пилат в истории культуры: трансформации осмысления
(исторические свидетельства, евангельский канон, апокрифы, русская
литература ХХ в.). Ч. 2. Біблія і культура: науково-теоретичний журнал.
Випуск 13. Чернівці : Чернівецький національний університет імені
Юрія Федьковича, 2010. С. 140-146.
- 21.Лесскис. Г. А. Мастер и Маргарита Булгакова (манера повествования, жанр,
макрокомпозиция). Т. 38. Вып. 1. Москва, 1979. С. 52-59.URL:
<http://www.philology.ru/literature2/lesskis-79.htm> (дата звернення: 29. 11. 2021)

- 22.Маковский М. М. Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках: Образ мира и миры образов. Москва : ВЛАДОС, 1990. 416 с.
- 23.Мелетинский Е. М. Аналитическая психология и проблема происхождения архетипических сюжетов. Вопросы философии, 1991. № 10. 34–47 с.
- 24.Мочарник І. Чарівний світ братів Чапеків: творчість, що долає всі кордони. URL: <https://archive.chytomo.com/news/charivnij-svit-brativ-chapekiv-tvorchist-shho-dolaye-vsi-kordoni> (дата звернення: 27. 11. 2021)
- 25.Нусинов И. М. Вековые образы (1929). Литературная энциклопедия в 11 т. Т. 2. Москва, 1929–1939.
- 26.Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Біблія як інтертекст світової літератури. URL: <http://boOk.net/index.php?p=achapter&bid=18211&chapter=1>(дата звернення: 08.09.2021).
- 27.Нямцу А. Е. Миф. Легенда. Литература (теоретические аспекты функционирования). Черновцы : Рута, 2007. 520 с.
- 28.Нямцу А. С. Евангельская парадигма в современной прозе. Біблія і культура: науково-теоретичний журнал. Випуск 12. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010. С. 37-44
- 29.Нямцу А. Е. Поэтика традиционных сюжетов. Черновцы : Рута, 1999. 176 с.
- 30.Нямцу А. Е. Легендарно-мифологические структуры в славянских и западно-европейских литературах: учеб. пособ. Черновцы : Рута, 2001. 208 с.
- 31.Нямцу А. С., Комарніцька Л. М. Традиційні образи у літературному контексті. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: філолог. науки. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2010. Вип. 24. С. 322-341
- 32.Овчаренко Н. Ф. Альтернативно-історична модель жанру дистопії в канадській прозі. Київ : Слово і час, 2013. №4. С. 59-71.
- 33.Павлова Н. С. Концепция современной пьесы в творчестве Дюрренматта. Литература Швейцарии: очерки. Москва : Наука, 1969. С. 230-273.

34. Павлова Н.С. Невероятность современного мира. Избранное: Сборник: Пер. с нем. Москва : Радуга, 1990. С. 5-20.
35. Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий. Москва : Изд-во Кулагиной, Intrada, 2008. 358 с.
36. Поліщук Я. О. Поліфункціональність міфу в поезиці модернізму. Київ : Слово і час, 2001. №2. С. 38-40.
37. Рубцова Н. С. Рецепция драмы Карела Чапека R.U.R. в русском культурном пространстве и ее фон. Брно, 2013. 253 с.
38. Тмарченко Н. Д. Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий. Москва : Intrada, 2008. 358 с.
39. Татаренко А. Л. Поэтика формы в прозе постмодернізму. Львів : ПАЇС, 2010. 544 с.
40. Українська Біблія. Видавництво: Рим. Автор: переклад священника Івана Хоменко, 1990, 1436 с.
41. Урнов М. В., Урнов Д. М. Шекспир. Его герои и его время. Москва : Наука, 1964. 206 с.
42. Фоміна Г. В. Інтерпретація традиційних сюжетів та образів у літературі ХХ століття. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки, 2012. Вип. 31. С. 354-357. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkrnu_fil_2012_31_103 (дата звернення: 22.11.2021)
43. Фоміна Г. В., Нямцу А. Є. Міф і легенда у загальнокультурному просторі : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. 256 с.
44. Фрай Н. Великий код: Біблія і література. Пер. з англ. І. Старовойт. Львів : Літопис, 2010. 366 с.
45. Фройд З. Достоевский и отцеубийство: Вопросы литературы, 1990. № 8. 345 с.
46. Чапек К. Оповідання з обох кишень. Видавництво художньої літератури. Київ : Дніпро, 1970. 481 с.
47. Чапек К. Как делается мировая литература. Собр. соч. в 7-ми т. Т. 7. Москва : Худож. лит., 1977. С.452- 455.

- 48.Юнг К.-Г. Нариси про психологію несвідомого. Москва : Когито-центр, 2000. 346 с.
- 49.McConnell F. The Bible and the Narrative Tradition.Oxford : Oxford University Press, 1986. 152 p.
- 50.Morgan R., Barton J. Biblical Interpretation. Oxford : Oxford University Press, 1988. 342 p.
- 51.Reed W. L. Dialogues of the word: The Bible as Literature. According to Bakhtin.Oxford : Oxford University Press, 1993. 223 p.